

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Celtic Field complex van Moorsberg, Oudsbergen (Opglabbeek)

Archeologische site

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Celtic Field complex van Moorsberg, Oudsbergen (Opglabbeek), Weg naar
Zwartberg – archeologische site

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/72042/103.1

Erwin Meylemans

7/02/2024

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte.....	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	8
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed.....	9
2.	Evaluerend gedeelte	10
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	10
2.2.	Motivering van het type bescherming.....	11
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	11
2.4.	Juridische toestand.....	12
2.4.1.	Onroerend Erfgoed	12
2.4.2.	Omgeving	12
2.4.3.	Natuur en Bos.....	12
3.	Beheersvisie	12
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	12
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	12
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed.....	13
4.	Bronnen	13
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	15
5.1.	Omgevingsplan	15
5.2.	Fotobijlage	15
5.3.	Documentatie	15
5.4.	Verantwoordingsnota	15

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1. Situering

Het *Celtic Field* complex in het gebied Moorsberg bevindt zich ten zuidwesten van de dorpskern van Opglabbeek en ten zuiden van de wijk Dennenweelde (5.3 Documentatie, fig. 1, 2, 3). Het *Celtic Field* complex strekt zich uit doorheen een groot deel van het bosgebied. Het *Celtic Field* complex strekt zich ook uit buiten het bosgebied, op de percelen ten westen van het bos, waar de structuren ook zichtbaar zijn op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen, hetzij vager. De perimeter van de bescherming omvat de zone van het bosgebied met zichtbare *Celtic Field* structuren, waar het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen een goede bewaring van de walstructuren aanduidt, alsook de percelen ten westen met zichtbare structuren, aangezien deze ook in de nabije toekomst onder bos worden gelegd. Ten slotte zijn eveneens twee percelen ten zuiden van het *Celtic Field* complex opgenomen in de perimeter van de bescherming, aangezien hier nog een in de topografie bewaarde grafheuvel is gelegen. Op basis van het hoogtemodel kunnen de aanwezige *Celtic Field* walstructuren precies aangeduid worden (5.3 Documentatie, fig. 4).

1.2. Historisch overzicht

1.2.1. Fysische geografie

1.2.1.1. Geologie

Het *Celtic Field* complex is gesitueerd centraal op het Kempens Plateau, een plateau dat werd gevormd door afzettingen van de Maas in het vroeg- en midden Pleistoceen. Deze afzettingen werden in de Weichsel ijstijd afgedekt door dekzanden.

1.2.1.2. Bodem

De zone is naar de bodemkaart gelegen op droge tot matig droge zandbodems met een weinig duidelijke tot duidelijke humus of/en ijzer B horizont en (bruine podzolachtige bodems en podzolbodems; bodemseries Zbf/ Zbg/ Zcg).

1.2.1.3. Topografie

Het gebied wordt gekenmerkt door een vrij vlakke topografie, variërend tussen ca. 82 m TAW tot ca. 84,5 m TAW. Daarmee is de site gelegen op een plateau dat één van de hoogste delen omvat van het Kempens Plateau, een zone die de brongebieden van verschillende beken omvat (o.a. de Zwarte beek en de Bosbeek).

1.2.1.4. Hydrografie

In of direct aangrenzend aan het gebied bevinden zich geen waterlopen.

1.2.2. Huidig/evolutie/historiek landschap in het gebied

1.2.2.1. Ontginningsgeschiedenis

De gegevens omtrent de ontginning van het prehistorische landschap, met de aanwezigheid van de '*Celtic Fields*', bespreken we verderop in dit dossier.

Op de Ferrariskaart (vierde kwart 18de eeuw) ligt het hele gebied in heide, met enkele paden die het gebied doorkruisen (5.3 Documentatie, 5.3 Documentatie, fig. 5).

De kaart van Vandermaelen toont ongeveer hetzelfde beeld, waarbij het hele gebied eveneens in het heidelandschap ligt (*Heyerbosch Heyde*), (5.3 Documentatie, fig. 6). Ook de militaire topografische kaarten van 1872, 1890 en 1933 tonen hetzelfde beeld.

Beschermingsdossier: Celtic Field complex van Moorsberg, archeologische site.

De topografische kaart van 1969 biedt een andere situatie, waarbij het gebied grotendeels in bos is omgezet (5.3 Documentatie, fig. 7), en verdeeld is in rechthoekige percelen, gescheiden door paden.

Ook de recentste orthofoto's bieden dit beeld (5.3 Documentatie, fig. 2).

Een terreinbezoek op 30 maart 2023 naar aanleiding van een melding van een archeologische toevalsvondst (cf. infra) toonde dat het perceel waarop de grafheuvel is gelegen recent werd ontbost. Dit perceel zal in de toekomst echter opnieuw in bos worden gelegd (5.3 Documentatie, fig. 8 & 9).

In tegenstelling tot vele andere bosgebieden op het Kempens Plateau, en in Vlaanderen in het algemeen, werd het grootste deel van het bosgebied nooit aangelegd in een systeem van rabatten, wat de bewaring van de *Celtic Field* structuren uiteraard ten goede komt.

1.2.2.2. Landschapselementen

Naast de *Celtic Field* structuren kunnen we de bewaarde grafheuvel aanduiden als een belangrijk archeologisch landschapselement op de site.

1.2.2.3. Bouwkundig erfgoed

In het gebied bevindt zich geen geïnventariseerd of ander bouwkundig erfgoed.

1.2.2.4 Archeologie

Celtic Fields, stand van het onderzoek, internationaal en in Vlaanderen

Celtic Fields (in Nederland ook wel raatakkers genoemd) zijn akkercomplexen uit de metaaltijden (late bronstijd tot late ijzertijd). Hun typische voorkomen bestaat uit aaneengesloten gehelen van akkertjes van ca 40 op 40 meter, omgeven door lage maar brede wallen¹.

Over het precieze ontstaan van *Celtic Fields* lopen de meningen uiteen. Meestal wordt aangenomen dat ze ontstaan zijn in de late bronstijd/vroege ijzertijd. Ze bleven zeker tot in de late ijzertijd bestaan. Verschillende van deze akkercomplexen, gekenmerkt door een typische honingraatstructuur die de begrenzende walletjes aanduiden, zijn gedocumenteerd en onderzocht in Nederland, Duitsland, Groot-Brittannië, Ierland en Scandinavië.

De systematische prospectie en kartering van deze akkercomplexen begon vooral vanaf de jaren 1970², toen meer en meer luchtfotografische bronnen vlakdekkend beschikbaar werden. Door de goede zichtbaarheid van vele van deze complexen, vooral in akkerland (voornamelijk via *soil marks*) of in weiland (via *shadow marks*), lag de nadruk van het onderzoek vooral op kartering. Opgravingen en natuurwetenschappelijk onderzoek werden in deze periode slechts zeer zelden uitgevoerd, zodat het relatief lang geduurd heeft voordat er enig inzicht kwam in de chronologie en het exacte karakter van deze kleinschalige akkercomplexen.

Vanaf het begin van dit millennium kwam een groot aantal tot dan toe onbekende *Celtic Field*-complexen aan het licht dankzij gebruik van laseraltimetrische opnames, bijvoorbeeld ook in Nederland.

De eerste studies van *Celtic Fields* in Vlaanderen waren ook gebaseerd op luchtfoto's. Brongers vermeldde ze als eerste, op basis van foto's van het Nationaal Geografisch

¹ Cf. Inventaris Onroerend Erfgoed 2022: Celtic Field-akkercomplexen [online] <https://id.erfgoed.net/themas/143> (Geraadpleegd op 25-10-2023).

² Brongers 1976; Metz 1976.

Instituut (NGI)³. Hierdoor geïnspireerd, voerde Luc Van Impe in de Limburgse Kempen voor het eerst onderzoek op basis van foto's van het Ministerie van Landsverdediging⁴. Later volgde nog aanvullend onderzoek met gebruik van verschillende reeksen luchtfoto's, waarbij prehistorische akkercomplexen in de gemeenten Bocholt (Kaulille), Peer en Meeuwen-Gruitrode geïnventariseerd werden. Ten slotte werd onderzoek uitgevoerd door V. Vandekerchove, opnieuw op basis van foto's van het NGI⁵. Zij identificeerde eveneens enkele akkercomplexen in de Antwerpse Kempen, maar duidde ook diverse sporen verkeerdelijk aan als *Celtic Fields*.

Op basis van de laseraltimetrische gegevens van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen werden ook in Vlaanderen de laatste jaren een groot aantal voorheen onbekende *Celtic Field*-complexen ontdekt⁶. De bewaring van deze complexen is sterk gebonden aan de spreiding van gebieden met een relatief 'stabiel' historisch landgebruik als heidegronden en bossen. In totaal werden op deze manier een 80-tal nog in de topografie herkenbare *Celtic Field* complexen geïdentificeerd.

Op basis van de gecombineerde gegevens van luchtfoto's en laseraltimetrie lijkt het verspreidingspatroon van *Celtic Fields* in Vlaanderen enigszins geclusterd te zijn, enerzijds in het noorden van het Kempens Plateau, anderzijds in verschillende kleinere clusters in de Antwerpse Kempen. Dit spreidingspatroon schijnt overeen te stemmen met de verspreiding van andere archeologische sites (nederzettingen, begraafplaatsen) uit de late brons- en ijzertijd. De spreiding van de akkercomplexen lijkt eveneens te correleren met topografisch hoger gelegen gebieden (Kempens Plateau, heuvelrug van Kasterlee-Lichtaart, de Kempense cuesta) en met zandige bodems met een relatief hoger siltgehalte⁷. Vanuit economisch perspectief wordt door G. Creemers en L. Van Impe geopperd dat de *Celtic Field*-complexen en hun totstandkoming een belangrijke rol speelden in de regionale economische organisatie⁸.

Het terreinwerk dat in de laatste decennia werd uitgevoerd was vooral gericht op het beter begrijpen van de opbouw en fasering van *Celtic Fields*. Vooral de walstructuren waren daarbij het voorwerp van onderzoek⁹. Belangrijke nieuwe inzichten, onder andere over het landgebruik, werden vooral verkregen door recente onderzoeksprojecten in Engeland, Duitsland en Nederland¹⁰.

Terreinonderzoek op *Celtic Fields* in Vlaanderen is tot nu toe beperkt tot evaluerend onderzoek van het *Celtic Field*-complex van het Kolisbos in Pelt¹¹. Hierbij werd een aantal profielsleuven door wallen en velden aangelegd. Hieruit blijkt dat de bodemvorming na het verlaten van de *Celtic Fields* volledig de bodemkundige opbouw van de wallen en akkers van het Kolisbos maskeert. Zoals in Nederland was het voorkomen van scherven en houtskool ter hoogte van de wallen wel opvallend. Eveneens zoals in Nederland werden in de fossiele stuifmeelkorrels indicaties voor natte landschappen aangetroffen (o.a. stuifmeelkorrels van els), naast stuifmeelkorrels die gelden als indicatoren voor de aanwezigheid van akkers (duizendknoop, eenjarige hardbloem). Er werd eveneens een aantal verkoalde graankorrels gerecupereerd (tarwe en gerst), die via radiokoolstofdatering konden gedateerd worden in de periode van de vroege ijzertijd (tussen ca 800 en 400 v.Chr.).

³ Brongers 1976.

⁴ Van Impe 1977.

⁵ Vandekerchove 1987 en 1996.

⁶ Paesen 2009; Creemers *et al.* 2011; Meylemans *et al.* 2015; Meylemans en Annaert 2016; Meylemans 2018; Reynaert 2022.

⁷ Meylemans 2018; Reynaert 2022.

⁸ Creemers en Van Impe 2009.

⁹ Fokkens en Roymans 1991; Fokkens 1998; Spek *et al.* 2003; Zimmerman 1976.

¹⁰ Voor een beknopt overzicht zie <https://id.erfgoed.net/themas/143>.

¹¹ Vanmontfort *et al.* 2015.

Bij archeologische opgravingen in de regio's waar *Celtic Fields* voorkomen in Vlaanderen kwamen op een vrij groot aantal plaatsen resten van bewoning en begraving uit de ijzertijd aan het licht. Op verschillende sites werden bovendien 'vuile' lagen vastgesteld, met het voorkomen van houtskool en scherven, die wellicht te associëren zijn met ijzertijd-akkerlagen. Op een aantal sites werd natuurwetenschappelijk onderzoek (macroresten, stuifmeelkorrels) verricht. Een voorbeeld hiervan is de site van Hoogstraten-Kluis¹², waar eveneens verkoolde graankorrels en zaden van met akkerbouw geassocieerde kruiden aan het licht kwamen. Pollenonderzoeken op veensequenties in de buurt van *Celtic Field*-complexen tonen op verschillende plaatsen in de Kempen duidelijke tekenen van 'landnames' in de periode van de late brons- en ijzertijd, met een toename van granen en de achteruitgang van het bosareaal¹³.

Het Celtic Fields complex van Moorsberg

In en aangrenzend aan het gebied werden in het verleden diverse archeologische vondsten gedaan. De oudste hiervan zijn lithische (vuurstenen) artefacten die wijzen op aanwezigheid van de mens in de steentijd. De meeste van deze vondsten zijn moeilijk toe te schrijven aan een welbepaalde periode hierbinnen, maar een bladvormige pijlpunt suggereert alvast een zekere activiteit in het middenneolithicum¹⁴.

Bij veldkarteringen op de akkers ten westen van het bosgebied werden in de jaren 1980 eveneens een aantal scherven van handgevormd aardewerk opgeraapt, die echter niet nader gedateerd kunnen worden dan vermoedelijk behorend tot de ijzertijd of Romeinse periode. Eén scherf, een rand van een beker in zgn. Belgisch aardewerk, kon wel aan de Romeinse periode worden toegewezen¹⁵.

Direct aangrenzend aan de site werd in de jaren 1970 naar aanleiding van werken een klein opgravingsonderzoek verricht, waarbij enkele grondsporen maar ook de resten van een brandstapel en enkele crematiegraven werden geregistreerd, behorend tot de Romeinse periode (1ste tot 3de eeuw n. Chr.)¹⁶. Een 200-tal meter ten zuidoosten werd een ander Romeins grafveld aangesneden te As- Klaverberg, mogelijk vormen deze beide sites één groot grafveld¹⁷.

In de laatste jaren (2019 tot 2023) werden diverse metaaldetectievondsten gemeld van binnen de perimeter van de afgebakende site, het gaat daarbij telkens om vondsten uit de Romeinse periode. Hierbij o.a. een munt uit de periode van keizer Augustus en één uit de periode van keizer Hadrianus en twee mantelspelden (fibulae). Zeer opvallend is eveneens de vondst van een lanspunt (5.3 Documentatie, fig. 10). Mogelijk betekenen deze vondsten dat het hierboven vermelde Romeinse grafveld zich verder uitstrekt tot binnen de afgebakende zone, of dat de met het grafveld geassocieerde bewoning zich hier situeerde.

Het is dus duidelijk dat de site en omliggend gebied vanaf het neolithicum tot en met de Romeinse periode een zekere bewoning gekend heeft.

Via het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen is duidelijk een *Celtic Field*-complex zichtbaar in de site van Moorsberg. De velden zijn ongeveer 40 op 40 meter groot, en ruwweg zuidwest-

¹² Alma en Hazen 2015.

¹³ Cf. beknopt overzicht in Meylemans 2018.

¹⁴ Archief PGRM en IAPT: rapport BTK project nr. 25134 door Archeologische Vereniging Midden-Limburg (AVML); Creemers 1985

¹⁵ Archief PGRM en IAPT: rapport BTK project nr. 25134 door Archeologische Vereniging Midden-Limburg (AVML); Rademakers 2023.

¹⁶ Archief PGRM en IAPT: rapport BTK project nr. 25134 door Archeologische Vereniging Midden-Limburg (AVML); Capenberghe 1985; Claassen 1977; Rademakers 2023.

¹⁷ Capenberghe 1985.

noordoost georiënteerd. Het hoogteverschil tussen de wallen en de velden zelf varieert van 20 tot 40 cm. Ongeveer een kilometer ten oosten zijn in het bosgebied eveneens nog *Celtic Field* structuren zichtbaar¹⁸. Ongeveer 3,5 km. ten noorden bevindt zich het Celtic Field complex van de Ophovenerheide¹⁹.

In maart 2023 werd via de procedure van de toevalsvondsten de aanwezigheid van een grafheuvel gemeld op een perceel dat recent werd ontbost. Ook het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen toont op deze plaats de aanwezigheid van een grafheuvel. Een terreinbezoek op 30 maart 2023 bevestigde dit. De heuvel werd bij dit bezoek geïnspecteerd, fotografisch geregistreerd en topografisch opgemeten. Hierbij werd gelukkig slechts zeer geringe schade door de recente ontbossing vastgesteld (5.3 Documentatie, fig. 8 & 9). Naar de afmetingen en vorm van de heuvel vermoeden we dat deze behoort tot de periode van de vroege ijzertijd, waarbij een gelijktijdigheid met de *Celtic Field* structuren kan verondersteld worden.

1.2.2.5 Huidig bodemgebruik

Het grootste deel van het gebied ligt onder bos, de westelijke percelen, tot voor kort akkerland, worden momenteel eveneens in bos omgezet. Ook het perceel met de grafheuvel dat recent werd ontbost wordt terug in bos gelegd.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van de archeologische site zijn:

- 1° artefacten uit het meso- en neolithicum;
- 2° sporen, structuren en artefacten afkomstig van bewoning, begraving, landbouw en andere activiteiten van het neolithicum tot de Romeinse periode;
- 3° in de topografie bewaarde restanten (wallen) van zogenaamde '*Celtic Field*' akkers;
- 4° Een in de topografie bewaarde grafheuvel, vermoedelijk uit de vroege ijzertijd.

De site van het *Celtic Field* complex van Moorsberg is een archeologisch complex dat getuigt van een lange bewoningsgeschiedenis, die op zijn minst vanaf het neolithicum doorloopt tot de Romeinse periode. De aanwezigheid van de *Celtic Fields*, in combinatie met de vele vondsten rond en in het gebied, wijzen vanaf het neolithicum al op een graduele in cultuurname van het landschap, uitgroeiend in de ijzertijd tot een intensieve ontginning van het landschap, met de installatie van het *Celtic Field* complex.

Aan de hand van de opgravingen net ten zuiden van de zone, en de diverse metaaldetectievondsten, is er eveneens een intense aanwezigheid aantoonbaar in de Romeinse periode, met vermoedelijk de aanwezigheid van een grafveld.

De beschikbare archeologische en historische bronnen lijken erop te wijzen dat de zone na de ijzertijd of Romeinse periode geen intensieve ontginning/ bewoning meer heeft gekend, wat mede de goede bewaring van het *Celtic Field* complex verklaart.

We kunnen voor deze lange periode, van het neolithicum tot de Romeinse periode, spreken van een georganiseerd en gestructureerd landschap, waarin wonen, economische aspecten zoals landbouw, en sacrale aspecten zoals religie en begraving, een plaats kregen. Hierbij speelt het diachronische aspect een belangrijke rol, in die zin dat tradities en monumenten

¹⁸ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Celtic Field complex Moorsberg 3* [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/209380> (geraadpleegd op 16 oktober 2023).

¹⁹ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Celtic Field-complex Muisvenner- en Ophovenerheide* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307178> (geraadpleegd op 16 oktober 2023).

van oudere periodes vaak bepalend waren voor de organisatie en beleving van dit landschap in latere periodes. We kunnen in het gebied dan ook archeologische structuren verwachten zoals woon- en begraafplaatsen, akkers, resten van artisanale activiteiten,... vanaf het neolithicum tot de Romeinse periode. De gefossiliseerde staat van dit uitgestrekte prehistorische cultuurlandschap biedt dan ook het potentieel om veranderingen in leefwijzen, ideeën en rituelen, van deze belangrijke periode op diachronische wijze te onderzoeken.

Een belangrijk aspect in dit verband is de uitgestrektheid en goede bewaring van dit onder bos gelegen gefossiliseerde cultuurlandschap. Het areaal aan herkenbare *Celtic Field* structuren bestrijkt hier een oppervlakte van ca. 60 ha. Dankzij het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen zijn op verschillende andere plaatsen op het Kempens Plateau en in beperktere mate elders in de Kempen nog verschillende andere *Celtic Field*-complexen gedetecteerd²⁰, die echter dikwijls van beperktere oppervlakte zijn en in meer versnipperde vorm zijn bewaard. Enkele andere voorbeelden van *Celtic Field*-complexen die nog over een aanzienlijke oppervlakte zijn bewaard onder bos zijn het reeds vermelde Kolisbos, en de Ophovenerheide²¹ en de Lindelse Heide te Pelt²². Niet alleen op lokaal niveau, maar zelfs in vergelijking met de complexen gekend op supra-regionaal niveau (noordwest- Europa) zijn deze *Celtic Field*-complexen van het Kempens Plateau over uitzonderlijk grote oppervlaktes bewaard gebleven.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De beschikbare archeologische en historische bronnen lijken erop te wijzen dat de zone na de ijzertijd of Romeinse periode geen intensieve ontginning/ bewoning meer heeft gekend. De historische kaarten tot het midden van de 20ste eeuw tonen een heidelandschap. Later werd het gebied omgezet naar bos. Dit historisch stabiel landgebruik zonder ingrijpende werkzaamheden of akkerbouw heeft gezorgd voor een relatief goede bewaring van het microreliëf en aldus voor de bewaring van de structuur van het *Celtic Field* complex. Zoals wel het geval is in vele andere bosgebieden in de Kempen, werden in het grootste deel van het gebied geen rabatten aangelegd, wat de bewaring van de *Celtic Field* structuren uiteraard ten goede komt.

Het belangrijkste aspect aangaande de bewaringstoestand van het archeologische sitecomplex zit dan ook vervat in de gaafheid en uitgestrektheid van dit landschap, dat een aaneengesloten en (bijna) niet versnipperd prehistorisch cultuurlandschap herbergt van ca. 67 ha. Door het historisch stabiele en niet intensieve landgebruik na de Romeinse periode is dit cultuurlandschap in een grotendeels gefossiliseerde vorm bewaard gebleven. Het op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen nog duidelijk zichtbare *Celtic Field* patroon is de duidelijkste getuige van deze goede bewaring. Dit patroon is een belangrijk raamwerk waarin we de andere archeologische structuren en vondsten in kunnen plaatsen en duiden.

Sporen van geassocieerde structuren (paalkuilen, afvalkuilen, waterputten ...), die wellicht verspreid doorheen het *Celtic Field* complex aanwezig zijn, zullen door de algemeen gunstige bodemkundige toestand van het gebied wel relatief gaaf bewaard zijn.

²⁰ Meylemans et al. 2015; Reynaert 2022; cf. <https://inventaris.onroerendergoed.be/waarnemingsobjecten?thema=https://id.erfgoed.net/themas/143&sort=naam>.

²¹ Creemers et al. 2011; INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Celtic Field-complex Muisvenner-en Ophovenerheide* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307178> (geraadpleegd op 26 september 2023).

²² INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Celtic Field-complex van de Lindelse Heide* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/306648> (geraadpleegd op 16 oktober 2023).

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vooral vastgesteld door de diverse opnames van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen, waarvan de opname (DHMVII) dateert van 2013. Verder werd de fysieke toestand geëvalueerd via diverse plaatsbezoeken tussen 2018 en 2023. De fysieke toestand is op die momenten fotografisch gedocumenteerd. In 2019 werden voor de voorbereiding van een uitdunning van het bosbestand diverse stroken ontbost en gefreesd. Dit werd opgemerkt en gemeld aan het agentschap Onroerend Erfgoed. Een terreinbezoek naar aanleiding hiervan op 13 november 2019 toonde duidelijke schade aan het Celtic Field complex, waarbij de aangesneden walstructuren plaatselijk duidelijk werden doorsneden en afgevlakt (5.3 Documentatie, fig. 11).

De evaluatie op basis van deze gegevens duidt, met uitzondering van de impact van de aangelegde ontginningsstroken in 2019, op een zeer goede bewaring van het *Celtic Field* complex, waarbij nagenoeg enkel verstoring wordt veroorzaakt door de grachten van de blokvormige percellering van het gebied. Lokaal is ook de impact van subrecent bosbeheer zichtbaar, dat plaatselijk ook de *Celtic Field* structuren heeft aangetast.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

Het *Celtic Field* complex van Moorsberg heeft archeologische waarde.

De site van het *Celtic Field* complex van Moorsberg is een archeologisch complex dat getuigt van een lange bewoningsgeschiedenis, op zijn minst vanaf het neolithicum tot in de Romeinse periode. Naar deze vondsten kunnen we vanaf het neolithicum een graduele in cultuurname afleiden van het landschap, uitgroeiend in de ijzertijd tot een intensieve ontginning van het landschap, met o.a. de installatie van het *Celtic Field* complex, en de aanwezigheid van een grafheuvel, vermoedelijk daterend uit de vroege ijzertijd. In de Romeinse periode is er eveneens een intense aanwezigheid, getuige het grafveld ten zuiden, en diverse metaaldetectievondsten in het gebied.

We kunnen voor deze lange periode spreken van een georganiseerd en gestructureerd landschap, waarin wonen, economische aspecten zoals landbouw, en sacrale aspecten zoals religie en begraving, een plaats kregen. Hierbij speelt het diachronische aspect een belangrijke rol, in die zin dat tradities en monumenten van oudere periodes vaak bepalend waren voor de organisatie en beleving van dit landschap in latere periodes. We kunnen in het gebied dan ook archeologische structuren verwachten zoals woon- en begraafplaatsen, akkers, resten van artisanale activiteiten, ... vanaf mogelijk al het laatneolithicum tot de Romeinse periode. De gefossiliseerde staat van dit uitgestrekte prehistorische cultuurlandschap biedt dan ook het potentieel om veranderingen in leefwijzen, ideeën en rituelen, van deze periode op diachronische wijze te onderzoeken.

Een belangrijk aspect in dit verband is de uitgestrektheid van dit onder bos gelegen gefossiliseerde cultuurlandschap. Dankzij het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen zijn op verschillende andere plaatsen op het Kempens Plateau en in beperktere mate elders in de Kempen nog verschillende andere *Celtic Field*-complexen gedetecteerd²³, die echter dikwijls van beperktere oppervlakte zijn en in meer versnipperde vorm zijn bewaard. Enkele andere voorbeelden van *Celtic Field*-complexen die nog over een aanzienlijke oppervlakte zijn bewaard onder bos zijn de complexen van Kolisbos, en de

²³ Meylemans et al. 2015; Reynaert 2022; cf. <https://inventaris.onroenderfgoed.be/waarnemingsobjecten?thema=https://id.erfgoed.net/themas/143&sort=naam>.

Ophovenerheide²⁴ en de Lindelse Heide te Pelt²⁵. Niet alleen op lokaal niveau, maar zelfs in vergelijking met de complexen gekend op supra-regionaal niveau (noordwest-Europa) zijn deze *Celtic Field*-complexen van het Kempens Plateau over uitzonderlijk grote oppervlaktes bewaard gebleven.

Gezien de uitgestrektheid, goede bewaring en associatie met andere gekende archeologische sites en vondsten heeft het *Celtic Field* complex van Moorsberg een zeldzame hoge representativiteit voor een ontginningslandschap uit de periode van de ijzertijd, en een hoge ensemble- en contextwaarde, niet alleen in ruimtelijke zin, maar ook in diachrone zin, in zijn relatie tot de andere archeologische sites van diverse periodes in de onmiddellijke omgeving.

2.2. Motivering van het type bescherming

Omwille van de aanwezigheid van sporen, structuren en vondsten van verschillende periodes, maar vooral de aanwezigheid van nog in de topografie bewaarde ijzertijd akkercomplexen, wordt Het *Celtic Field* complex van Moorsberg beschermd als archeologische site. Het Onroerendergoeddecreet definieert een archeologische site als volgt: "een onroerend goed dat ondergronds, aan de oppervlakte of onder water aanwezig is, met inbegrip van de archeologische artefacten die er integrerend deel van uitmaken, van algemeen belang wegens de archeologische erfgoedwaarde."

De bescherming als archeologische site beoogt in de eerste plaats een behoud van het archeologisch erfgoed op de plaats waar het zich in de bodem of aan de oppervlakte bevindt (een behoud *in situ*). Wanneer dit *in situ* behoud niet (meer) mogelijk is moet er steeds voor gezorgd worden dat, via archeologisch onderzoek enerzijds én een volledige integrale uitwerking en publicatie anderzijds, dit archeologisch bodemarchief wordt veiliggesteld (zogenaamd behoud *ex situ*).

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

De site is afgebakend aan de hand van enerzijds de gekende archeologische gegevens, met name de aanwezigheid van *Celtic Field* structuren en een in de topografie bewaarde grafheuvel, anderzijds het huidige landgebruik als bos.

Dit is uiteraard omwille van de goede bewaringstoestand van de *Celtic Field* structuren in het bos. Het is duidelijk dat het complex nog doorloopt in de aangrenzende akkerlanden, maar daar zijn de *Celtic Field* walstructuren in grote mate uitgevaagd.

²⁴ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Celtic Field-complex Muisvenner-en Ophovenerheide* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307178> (geraadpleegd op 26 september 2023).

²⁵ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Celtic Field-complex van de Lindelse Heide* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/306648> (geraadpleegd op 16 oktober 2023).

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed

In of aangrenzend aan het gebied bevinden zich geen vastgesteld of beschermd Onroerend Erfgoed.

2.4.2. Omgeving

Op het gewestplan is de aangeduide zone volledig gelegen binnen natuurgebied.

2.4.3. Natuur en Bos

Het gebied bevindt zich niet in een afgebakende zone met specifieke doelstellingen aangaande Natuur en Bos.

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goede huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen, meer bepaald:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Als voor de handelingen aan of in beschermde goederen een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen of voor het verkavelen van gronden, een omgevingsvergunning voor de exploitatie van een gedeelde inrichting of activiteit, een vergunning, toelating, machtiging, ontheffing of afwijking overeenkomstig de bepalingen van het Bosdecreet van 13 juni 1990, het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu of het decreet van 25 april 2014 betreffende de omgevingsvergunning vereist is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Bij verkavelingen en vergunningsplichtige bodemingrepen in beschermde archeologische sites is bovendien een archeologienota nodig. Deze archeologienota voeg je bij je vergunningsaanvraag.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

ALMA, X.J.F., HAZEN P.L.M. 2015: Een nederzetting uit de Vroege IJzertijd te Hoogstraten – De Kluis, VEC rapport 27, Sijsele-Damme.

BAUWENS-LESENNE M. 1968: Bibliografisch repertorium van de oudheidkundige vondsten in Limburg, behoudens Tongeren-Koninksem, Oudheidkundige repertoria Reeks A: Bibliografische repertoria 8, Brussel.

BRONGERS J.A. 1976: Air photography and celtic field research in the Netherlands, Nederlandse Oudheden 6, Amersfoort.

CAPENBERGHS J. 1985: De begraafplaatsen uit de Romeinse tijd in het Limburgse Haspengouw, onuitgegeven licentiaatthesis KULeuven, 212-214 en 430-433.

CREEMERS, G. 1985: Steentijdmateriaal van het Zuidoostelijk Kempens Plateau (Limburg), Thesis KUL, 156 en fig. 36:3.

CREEMERS G., MEYLEMANS E., PAESEN J., DE BIE M. 2011: Laseraltimetrie en de kartering van Celtic Fields in de Belgische Kempen: mogelijkheden en toekomstperspectieven, Relicta 7, p. 11-36.

CREEMERS G. EN VAN IMPE L 2009: Strategic Position and Economic Background of Early La Tène Elite in North-East Belgium. The Wijshagen Example. In: *Kelten am Rhein. Akten der dreizehnten Internationalen Keltologiekongresses. Erster Teil. Archäologie. Ethnizität und Romanisierung, Beihefte der Bonner Jahrbücher* 58-1, 101-108.

Beschermingsdossier: Celtic Field complex van Moorsberg, archeologische site.

FOKKENS H. 1998: Drowned Landscape - The occupation of the western part of the Frisian-Drentian plateau, 4400 BC-AD 500, Assen/Amersfoort.

FOKKENS H. & ROYMANS N. 1991: Nederzettingen uit de bronstijd en de vroege ijzertijd in de lage landen, Nederlandse Archeologische Rapporten 13, Amersfoort.

MARIËN M.E. 1952: *Oud-België. Van de eerste landbouwers tot de komst van Caesar*, Antwerpen

METZ W.H. 1976: New Aerial Photographs of "Celtic Fields" in Drente, *Helinium XVI*, 62-69.

MEYLEMANS E. 2018: Celtic Field-complexen in de Antwerpse Kempen: verspreiding en landschappelijk- archeologische situering (prov. Antwerpen, België), *Lunula 26*, 3-7.

MEYLEMANS E., ANNAERT R. 2015: Een 'nieuw' Celtic Field complex in de Antwerpse Kempen te Rijkevorsel (prov. Antwerpen, België), *Lunula 23*, p. 181-184.

MEYLEMANS E., CREEMERS G., DE BIE M., PAESEN J. 2015: Revealing extensive protohistoric Field systems through high resolution lidar data in the northern part of Belgium, *Archäologisches Korrespondenzblatt 45*, 2, p. 197-213.

PAESEN J. 2009: Gebruik van het digitaal hoogtemodel in de archeologie: onderzoek naar "celtic fields" in de Limburgse Kempen, onuitgegeven master proef VUBrussel.

RADEMAKERS E., 2023: De evolutie van het bewoningspatroon rond de gemeente Oudsbergen gedurende de ijzertijd en de Romeinse tijd [Masterscriptie]. KULeuven.

REYNAERT P.-J. 2022: Onder Limburgse heide: Onderzoek naar verspreiding, voorkomen en bewaring van Celtic Fields op het Kempens Plateau, masterproef KULeuven.

SPEK TH., GROENMAN-VAN WAATERINGE W., KOOISTRA M. & BAKKER L. 2003: Formation and land-use history of Celtic fields in north-west Europe. An interdisciplinary case study at Zeijen, The Netherlands, *European Journal of Archaeology 6-2*, 141-173.

VANDEKERCHOVE V. 1987: "Celtic Fields" in de Belgische Kempen. Een onderzoek van kaartbladen 8, 9, 17 en 18, onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven.

VANDEKERCHOVE V. 1996: Celtic Field research in the Belgian Campine. In: LODEWIJCKX M. (red.), Archeological and historical aspects of West-European society. Album amicorum André Van Doorselaer, Leuven, 67-76.

VAN IMPE L. 1977: *Sporen van oude akkersystemen in de Limburgse Kempen*, Bijdragen tot de studie van het Brabants Heem 16, Brabantse Oudheden opgedragen aan Gerrit Beex bij zijn 65ste verjaardag, Eindhoven, 101-110.

VANMONTFORT B., LANGOHR R., MARINOVA E., NICOSIA C., VAN IMPE L. 2015: Een Archeologische evaluatie en waardering van Celtic Fields in het Kolisbos (Neerpelt, provincie Limburg), EPA Rapport 50, Leuven.

ZIMMERMAN W.H. 1976: Die eisenzeitlichen Ackerfluren - Typ 'Celtic Field' - von Flögel-Haselhorn, Kreis Wesermünde. *Probleme der Küstenforschung im südlichen Nordseegebiet 11*, 79-90.

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk beschermingsdossier bevat bijkomend materiaal zoals kaarten, hoogtemodellen, e.d. dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.

5.4. Verantwoordingsnota